

4. Бучовський В. Вплив церкви на законотворчі процеси в англосаксонському суспільстві наприкінці VII – початку VIII ст. / Віталій Бучовський // Релігія та соціум. – 2008. – № 2. – С. 39-41.
5. *Mayr-Harting Henry. The Coming of Christianity to Anglo-Saxon England / Henry Mayr-Hatting. – London : B.T. Batsford, 1972. – 334 p.*
6. Виговський Л.А. „Змирщення” функцій релігійних організацій як закономірний результат засвоєння людиною світу / Л.А. Виговський // Мультиверсум : філософський альманах. – К. : Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, 2003. – Вип. 41. – С. 125-133.
7. Свобода совісті та віросповідань у контексті міжнародних й українських правових актів та релігійних документів / упоряд. М. Ю. Бабій ; наук. ред.: А.М. Колодний та [ін.]. – К. : Відділення релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, 2006.
8. *Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні / Максим Паращевін ; Ін-т політики, Ін-т соціології НАН України. – К., 2009.*
9. Релігієзнавство: предмет, структура, методологія / за ред. А. Колодного, Б. Лобовика ; НАН України, Відділення релігієзнавства Ін-ту філософії. – К., 1996. – 240 с.

Надійшла до редакції 02.02.2013

МАСЛОВА Н.Г., здобувач
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.1

ПОНЯТТЯ, ГЕНЕЗА ТА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА АКАДЕМІЧНОЇ СВОБОДИ

Визначено поняття, генезу та соціально-правову природу академічної свободи як конституційно-правової цінності, з'ясовано основні проблеми, пов'язані з її реалізацією на сучасному етапі суспільного розвитку. Зроблено висновок, що найбільш суттєвими викликами для академічної свободи сьогодні є: масовізація освіти; менеджеріалізація університетських структур; комерціалізація та приватизація науки й освіти; глобалізація ринку освітніх послуг; інтеграція університету до ідеологічного проекту „національна держава”.

Ключові слова: академічна свобода, освіта, університет, комерціалізація освіти і науки, ринок освітніх послуг.

Определены понятие, генезис и социально-правовая природа академической свободы как конституционно-правовой ценности, выяснены основные проблемы, связанные с ее реализацией на современном этапе общественного развития. Сделан вывод, что наиболее существенными вызовами академической свободе на сегодня являются: массовизация образования; менеджериализация университетских структур; коммерциализация и приватизация науки и образования; глобализация рынка образовательных услуг; интеграция университета в идеологический проект "национальное государство".

Ключевые слова: академическая свобода, образование, университет, коммерциализация образования и науки, рынок образовательных услуг.

The concept, origin and socio-legal nature of academic freedom as a constitutional and legal values, found major problems associated with its implementation at the present stage of social development are investigated. It was concluded that the most significant challenges to academic freedom today are: masovization of education, menegerialization of university structures, commercialization of science and education, globalization of the education market, integration of the University to the ideology of the "nation state."

Вища освіта в Україні переживає етап корінної перебудови, що супроводжується розвитком низки суперечливих тенденцій. З одного боку, вітчизняна вища школа поступово включається в європейський простір вищої освіти, з іншого – зазнає суттєвих правових реформ. Участь у болонському процесі передбачає підвищення відповідальності вищих навчальних закладів перед суспільством з одночасним наданням їм більших прав і свобод та зменшенням участі держави в життєдіяльності академічної спільноти.

Актуальність теми даного дослідження зумовлена теоретичною і практичною значущістю широкого кола проблемних питань щодо розуміння сутності та змісту академічної свободи, а також удосконалення конституційно-правового механізму її закріплення й реалізації в Україні.

Дослідження академічних свобод в Україні є дуже нечисленними. Так, у статті

Д. Герцюк «Академічні свободи у системі цінностей вищої освіти: еволюція і сучасний стан» [1] розглянуто історичні аспекти розвитку уявлень про академічні свободи. У праці Ю. Верланова й А. Казарезова «Академічні свободи та автономія університетів: новий формат економічних відносин з державою» [2] досліджуються проблеми співвідношення університетської незалежності й потреб у державному фінансуванні. У творах Ю. Юринець «Принципи академічних свобод як запорука демократичності вищої освіти: міжнародно-правовий аспект» [3] і «Академічні свободи як культурні права» [4] тезово досліджуються принципи академічних свобод. Проте загальний рівень опрацювання проблематики академічної свободи в Україні досі не відповідає її складності й важливості для розбудови національної державності.

Метою даної статті є визначення поняття, генези та соціально-правової природи академічної свободи як конституційно-правової цінності, а також основних проблем, пов'язаних з її реалізацією на сучасному етапі суспільного розвитку.

Досягнення поставленої мети планується за допомогою історико-правового, формально-логічного, системно-структурного, формально-юридичного та інших сучасних методів дослідження.

Пристаючи до викладення матеріалу, зазначимо, що права людини, будучи невід'ємними властивостями й можливостями особи, визначають міру її свободи і гарантують умови її розвитку. Одним із загальновизнаних культурних прав людини і громадянина є право на свободу освітньої та науково-викладацької діяльності або, як її називають на Заході, академічну свободу.

Академічна свобода має тривалу історію, проте завжди змушена вступати у суперечку із певними силами поза межами університету. Гносеологічно її витoki сходять до платонівської ідеї про братерство філософів (мудреців) як еліти світу, котрі в силу їхньої інтелектуальної й моральної досконалості здатні встановлювати власні правила поведінки. У різний час академічна свобода опинялася під впливом серйозних загроз – від тиску з боку духовних і світських властей на університети до ідеологічного втручання тоталітарних режимів і комерціалізації університетської системи. Водночас, як справедливо зазначає В.С. Нікольський, «академічна свобода – історично змінювана категорія як за формою свого життєвого втілення, так і за своїм змістом» [5, с. 1].

Поняття академічної свободи існувало вже у середньовічних університетах, проте тоді воно означало лише деякі юридичні права, наприклад право автономії та право цивільного чи церковного захисту, якими користувалися деякі гільдії, котрі утворювали студентські співтовариства (*studium generale*), або університети. У період з XII до XVI ст. дедалі більше місце в діяльності університетів займала наука, у т.ч. „відкритість до нового” взагалі та пошук способів контролю над природними явищами зокрема. Проте до XVII ст. інтелектуальна активність в університетах була обмежена в основному теологічними міркуваннями, і думки чи висновки, які суперечили релігійним доктринам, як правило, мали бути відкинуті як еретичні.

Поява концепції і практики академічної свободи, як зараз вважається на Заході, датується приблизно XVII століттям, однак до XIX ст. здебільшого розумілася як правова й організаційна обособленість, іншими словами – інституційна автономія університету. Академічна свобода реалізовувалася, зокрема, як можливість незалежного відбору навчального змісту і не включала ідеалу самостійного дослідницького пошуку. Поступово носіями ідеї академічної свободи стають не тільки незалежні університетські корпорації, але й окремі професори. Таким чином, характерною рисою університетської діяльності в епоху народження нової науки стала відмова від виробництва знання.

Із появою національних держав виникли дві основні моделі університетів: система наполеонівських університетів Франції (котрі насправді стали системою національної освіти, що замінила всі університети Франції та захоплені нею землі) і система німецьких університетів.

Після поразки Наполеона знаменитий філолог, історик і філософ Вільгельм фон Гумбольдт був призначений відповідальним за відновлення німецьких університетів. Його уявлення про належну організацію університету були відображені у формі свободи викладання (*Lehrfreiheit*), свободи навчання (*Lernfreiheit*) та єдності навчання і наукових досліджень (*Einheit von Forschung and Lehre*). Саме у заснованому ним у 1810 р. Берлінському університеті були закладені основи академічної свободи в її сучасному розумінні, чим істотно зміцнено позиції Німеччини як лідера академічної свободи у XIX ст. Чимало з поглядів Гумбольдта вважалися утопічними, згодом він був відсторонений від роботи, однак саме ідеї цього вченого сформували основу не тільки сучасного дослі-

дницького університету, але й сучасного розуміння академічної свободи.

Невід'ємною частиною концепції Гумбольдта були свобода дій і вільна конкуренція між професорами, які, хоча і перебували на державній службі, проте могли вільно обирати університет серед численних і незалежних у той час німецьких князівств. Їхнє ім'я і престиж, а відповідно – й можливість знайти роботу, залежали тільки від рівня досліджень і спеціалізації в тій чи іншій науковій дисципліні. Викладач міг автономно визначати, на якій методологічній базі, в якому напрямі та на якому рівні він викладатиме. З боку студента передбачалася передусім свобода вибору дисциплін, семінарів та автономне формування свого навчального плану. Відповідно до гумбольдтівської моделі студент міг обирати семінари, які він хотів відвідувати, і навіть до певного часу поєднувати у своєму навчальному плані абсолютно різні дисципліни: право та філософію, біологію та літературу. Саме завдяки доктрині „Lehr- und Lernfreiheit” до загальної вжитку увійшло поняття академічної свободи – свободи навчання і викладання.

У французьких університетах подібних свобод не було, там панувала жорстка дисципліна, адміністрація контролювала всі аспекти діяльності – від розкладу і програми занять до присудження ступенів, затвердження офіційної точки зору на кожне скільки-небудь значуще питання і навіть зовнішній вигляд викладачів (наприклад, у 1852 р. їм забороняли відпускати бороду). Престиж викладача залежав не від його особистих заслуг, а від репутації закінченого ним навчального закладу. Однак у другій половині XIX ст. німецька модель університету почала здійснювати вплив і на порядки у французьких університетах.

Певною антитезою концепції дослідницького університету Гумбольдта в середині XIX ст. стала теорія університетської освіти Джона Генрі Ньюмена [6], в якій, незважаючи на високу оцінку академічної свободи, університет фактично ставився у підпорядкування у світоглядному сенсі до Церкви.

Певною віхою в науковому осмисленні академічної свободи стали праці й активна громадська діяльність американських філософів Дж. Дьюї та А. Лавджоя, ідейних і організаційних натхненників створення Американської асоціації університетських професорів і розробки Декларації принципів академічної свободи [7]. У подальшому ідея академічної свободи знаходить вираження у працях К. Ясперса [8], М. Хайдеггера [9], а в наші дні – Ж. Дерріди [10], Ю. Хабермаса [11], Р. Рорті [12] та багатьох інших.

У другій половині XIX ст. остаточно формується образ сучасного університету. Саме в цей період університети повною мірою відроджують свою функцію щодо виробництва знань, а ідея університету, орієнтованого на дослідження, стає превалюючою.

У першій половині XX ст. академічна свобода була широко визнана в більшості західних країн. Однак порушення академічних прав поширилися при виникненні тоталітаризму в різних країнах, особливо в Німеччині, Італії та Радянському Союзі.

1960-ті та початок 1970-х рр. у студентських містечках, особливо у Сполучених Штатах, були позначені проявами насильства та акціями протесту проти війни у В'єтнамі. У деяких містах професори були звільнені або заарештовані за протести проти участі США у війні. Ці заворушення досягли трагічної кульмінації в 1970 р., коли кількох студентів було вбито під час демонстрації. Протести студентів мали місце й у Франції. Зрештою, однак, ці заворушення призвели до широкого усвідомлення законного занепокоєння студентів про якість вищої освіти та про відповідальність університетів, а не громадськості чи уряду, за підтримання необхідного академічного порядку.

Становлення вищої освіти, що почалося на початку 1970-х рр. у США (і дещо згодом – в інших країнах, таких як Великобританія і Канада), зіткнулося із серйозними фінансовими проблемами. Кроки, зроблені у зв'язку з цими труднощами, також завдали шкоди академічній свободі. Наприклад, значне збільшення кількості нерегулярних (непостійних) ставок, здійснене з метою економії коштів, створило особливий розряд викладачів, позбавлених захисту від звільнення, який зазвичай вважається необхідним для реалізації економічної свободи. Загрози і порушення академічної свободи продовжилися й у 1980-х рр. У багатьох країнах (серед них Південно-Африканська Республіка, Польща, Радянський Союз та ін.) викладачі, чий курси викликали заперечення влади, іноді звільнялися, переслідувалися або навіть ув'язнювалися.

Нині концепція академічних свобод (англ. – „academic freedom”, нім. – „lehrfreiheit”) є невід'ємною частиною академічної культури у переважній більшості провідних країн світу, у

т.ч. у Великобританії, Німеччині, США, Франції, Японії та ін. У всіх цих країнах професорсько-викладацький склад може проводити наукові дослідження і публікувати свої результати без будь-яких обмежень, але щодо викладання існують деякі національні особливості.

Протягом багатьох століть критерії для університетської автономії залишалися в основному незмінними. У 1965 р. Міжнародна асоціація університетів (IAU) визначила університетську автономію як повноваження у прийнятті рішень щодо того, хто викладатиме, що викладатиметься, хто навчатиметься, хто отримає науковий ступінь і що необхідно досліджувати – з єдиним формальним посиланням на фінансові питання. Очевидно, що дане поняття неістотно відрізняється від того, що містилося ще в *Parentes Scientiarum*.

У другій половині ХХ ст., незважаючи на істотне зростання кількості студентів, яке призводило до тверджень про загальну вищу освіту, суспільна вища освіта залишалася відносно стійкою з точки зору її якості і фундаментальної структури. Але початок ХХІ ст. був ознаменований радикальними змінами, і сьогодні ми переживаємо на початку якісних перетворень, які суттєво позначаються на академічних свободах.

У світі сьогодні нараховується понад 11 тис. вищих навчальних закладів, у яких, за даними ЮНЕСКО, навчається близько 70 млн. студентів [13, с. 45]. Видатки держав на підтримання життєдіяльності університетів невинно зростають, сукупні щорічні суспільні видатки на освіту у світі складають понад один трильйон доларів [5, с. 31]. Витрачаючи величезні кошти, держава бажає контролювати ефективність їх використання. Автономія університетів у більшості розвинених країн обмежується, оскільки уряд вимагає звітності за видатковою частиною бюджету, що є новим для університетського життя, а також запроваджує контроль за регулюванням кількості студентів та розподілом коштів за сферами їх підготовки, змістом навчання і напрямками наукових досліджень. Крім того, в сучасних умовах розширення доступності вищої освіти виникла загроза зниження стандартів її якості. За даних умов, як наголошують зарубіжні дослідники, тиск держави, котра вважає себе провідником інтересів суспільства, не завжди співпадає з інтересами університетів [14-17].

У поточних дискусіях про університет як частину публічного сектору можна вбачати відносну втрату університетом власної унікальності. У наші дні на вищу освіту здійснює вплив так званий „новий менеджеріалізм”, організація, структура й основні методи якого уніфікуються в різних секторах економіки – від медицини і вищої освіти до будівництва і транспорту. Основний елемент неоліберального управління, що впливає на освіту, полягає в пануванні ринкових методів управління в усіх без винятку сферах життя суспільства.

Сьогодні у більшості західних університетів укорінилася думка, що „золота ера” розквіту автономії й академічної свободи залишилася в минулому і сьогодні ці фундаментальні цінності перебувають під загрозою. Дослідники вищої освіти занепокоєні перспективами негативної трансформації та скорочення простору академічної свободи [18-20]. Сучасне суспільство висуває до університетів більш жорсткі вимоги; прискорений розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій та формування глобальної економіки призвели до усвідомлення того, що нації існують в обстановці жорсткої конкуренції, де вирішальне значення має здатність до інновацій.

Для університетів це означає, передусім, переосмислення своєї місії у швидко змінюваному світі та пошук власної „ніші” на ринку освітніх послуг в умовах невідворотного загострення конкуренції між університетами на національному та міжнародному рівнях. „Сьогодні, – зазначає британський автор К. Едвардс, – автономія університету полягає не в захисті академічної свободи від тиску ззовні – вона скоріше передбачає, що діяльність професури, викладачів і дослідників має сприяти досягненню інституційних цілей університету. В іншому разі виникає конфлікт між університетською автономією та індивідуальною академічною свободою” [21, с. 289]. Ситуація ускладнюється змінами в умовах і схемах фінансування університетів. У багатьох країнах протягом останніх десятиліть спостерігається скорочення фінансування університетів, у т.ч. й через те, що темпи зростання державних асигнувань на розвиток вищої школи відставали від темпів зростання кількості студентів. Більше того, значна частина коштів почала виділятися під конкретні, нерідко короткострокові дослідницькі проекти й освітні ініціативи. Таким чином, університети змушені функціонувати в умовах нестабільного бюджету, розміри якого можуть коливатися в широких межах. Дані зміни здійснюють значний вплив на відносини між університетами й академічними працівниками.

Новітньою тенденцією в багатьох країнах став перегляд принципів регулювання ринків вищої освіти, зміна принципів і умов участі держави та обсягу її зобов'язань. Нова парадигма управління передбачає створення конкурентних механізмів розподілу державного субсидювання між вузами, а отже, їх орієнтацію на вимірювані результати діяльності та більше врахування інтересів кінцевих споживачів (студентів та їх сімей, роботодавців).

Вузи втрачають свою автономію в тому сенсі, що вони змушені орієнтуватися на зовнішньо оцінювані параметри, шукати шляхи економії коштів і вибудовувати більш жорстку систему управління і контролю. Іншими словами, стикаючись із реаліями зовнішнього контролю, адміністрація, у свою чергу, змушена переглядати принципи контролю за науково-викладацьким складом свого вузу. Передусім це відбивається на вимаганні від викладачів докладати більших зусиль щодо викладання, хоча зовнішнє фінансування при цьому досить часто розподіляється за результатами дослідницької діяльності вузу. В результаті, по суті, академічна свобода стає надто дорогим задоволенням, яке можуть дозволити тільки кращим – тим, хто приносить вузу гроші.

Динаміка ідеї академічної свободи в сучасних умовах являє собою результат впливу процесу глобалізації в його політичному, економічному і культурному вираженні, оскільки політичний аспект глобалізації в межах дослідження ідеї академічної свободи постає у вигляді зміни уявлень про соціальну роль держави. Вплив економічного аспекту глобалізації виявляється у посиленні впливу ринкових відносин на цілі й завдання вищої освіти, перетворенні освіти на товар на міжнародному рівні, зростанні як значущості знань – ресурсу глобального економічного розвитку, так і залежності університету від ринкових інститутів. Вплив культурного аспекту глобалізації на переосмислення ідеї академічної свободи виражається в поширенні релятивістських поглядів на культурні цінності і, як наслідок, у появі тенденцій універсалізації культурних і академічних цінностей, уніфікації академічного етосу, що породжує загрозу національній самобутності університетської системи в її єдності навчання, виховання і науки.

Світовий досвід свідчить про необхідність зміни відносин між урядом і університетами, розширення академічних свобод і університетської автономії, децентралізації управління, підвищення рівня морального образу всіх учасників освітнього процесу, використання порад і рекомендацій академічного співтовариства.

До кінця ХХ ст. склалися такі уявлення про цілі й функції університету як соціокультурного об'єкта: створення умов для розвитку особистості, збереження і передача культурної й наукової спадщини, розширення обсягу знань, поширення знань. Досягнення цих цілей здійснюється через реалізацію університетом низки функцій: освітньої, дослідницької (пізнавальної й прикладної), дисемінаційної (поширення знання через освіту, конференції, патенти, публікації), консалтингової, виробничої (виробництво наукомісткої товарної продукції, затребуваної ринком).

Проведене дослідження дає змогу дійти таких висновків:

1) академічна свобода традиційно означає свободу членів академічної спільноти, кожного окремо або всіх разом, у прагненні до розвитку й передачі знань через дослідження, розробки, дискусії, документування, творчу діяльність, викладання, читання лекцій і створення наукових робіт, право отримувати знання, проводити дослідження і викладати, не підкорюючись жодному політичному контролю, згідно з власними професійними стандартами;

2) академічна свобода є основоположним принципом ліберальної західної цивілізації, котра поряд з нормами плюралізму й терпимості лягла в основу даної традиції. Навпаки, при авторитарних режимах викладачі й дослідники, котрі насмілились вийти за жорсткі рамки, встановлені політичною (а нерідко – релігійною) владою, піддаються цензурі, переслідуються, ув'язнюються і, в ряді випадків, навіть позбавляються життя. В ісламських тираніях навіть отримання листа електронною поштою від ізраїльського колеги чи вченого розглядається як кримінально каране діяння;

3) у міру трансформації погляду на місію університету змінюються уявлення про взаємодію і взаємозв'язок університету з державою. У Середні віки публічно-правовий характер університету не піддавався сумніву. Після Реформації право заснування університетів перейшло до державної влади, котра поставила університети під свій виключний контроль. У ХІХ ст. знову почали з'являтися концепції заперечення державної монополії над університетом. Після Другої світової війни в умовах змінюваної геополітичної, фінансової й соціальної кон'юнктури

вузи почали перетворюватися на масові структури;

4) сьогодні як основні фактори, що змінюють образ і зміст освіти, вирізняють два взаємопов'язані процеси: а) глобалізація освіти – формування світової системи освіти, виникнення транснаціональних освітніх мереж, розвиток глобального ринку праці; б) коммодифікація освіти – перетворення освіти на товар; посилення впливу ринкових відносин на цілі й завдання вищої освіти; зростання значущості знань як ресурсу економічного розвитку, що фіксується в концепції економіки, заснованій на знаннях;

5) за сучасних умов академічна свобода постає перед серйозними викликами, найбільш суттєвими з яких є: масовізація освіти; менеджеріалізація університетських структур; комерціалізація та приватизація науки й освіти; глобалізація ринку освітніх послуг; інтеграція університету до ідеологічного проекту „національної держави”;

б) задоволення потреби особистості в інтелектуальному, культурному і моральному розвитку: академічні свободи стали тісно складовою частиною процесу гуманізації освіти, яка дозволила студентам стати повноправним суб'єктом освіти, забезпечивши їх правом брати участь у формуванні змісту своєї освіти, обирати типи навчальних закладів, терміни, методи і засоби навчання.

З'ясування міжнародно-правових стандартів та зарубіжного досвіду конституційно-правового закріплення академічної свободи є перспективним напрямком подальших наукових пошуків у даній сфері.

Список використаної літератури:

1. Герцюк Д. Академічні свободи у системі цінностей вищої освіти: еволюція і сучасний стан / Д. Герцюк // Вісник Львівського університету. Серія пед. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 4. – С. 16-24.
2. Верланов Ю.Ю. Академічні свободи та автономія університетів: новий формат економічних відносин з державою / Ю.Ю. Верланов, А.Я. Казарезов // Наукові праці. Економіка: науково-методичний журнал. – 2009. – Т. 109. – № 96. – С. 29-34.
3. Юринець Ю.Л. Принципи академічних свобод як запорука демократичності вищої освіти: міжнародно-правовий аспект / Ю.Л. Юринець // Юридична газета. – 2011. – № 15. – 15 березня. – С. 24.
4. Юринець Ю.Л. Академічні свободи як культурні права / Ю.Л. Юринець // Сборник научных трудов по материалам научно-практической конференции «Современные направления теоретических и прикладных исследований 2011». – Том 16. Юрид. и политические науки. – Одесса, 2011. – С. 26-29.
5. Никольский В.С. Философские основания академической свободы : автореф. дис. ... докт. филос. наук / Никольский Владимир Святославович. – М., 2011.
6. Ньюмен, Дж. Г. Идея Университета / Дж. Ньюмен; пер. с англ. С.Б. Бенедиктова ; под общ. ред. М.А. Гусаковского. – Минск, 2006.
7. Хлуднева С.В. Джон Дьюи и Артур Лавджой: борьба за академические свободы / С.В. Хлуднева // Вопросы философии. – 2004. – № 12. – С. 164-172.
8. Ясперс К. Идея университета / К. Ясперс ; пер. с нем. Т.В. Тягуновой. – Минск, 2006.
9. Хайдеггер М. Самоутверждение немецкого университета // Хайдеггер М. Работы и размышления разных лет. – М., 1993. – С. 222-231.
10. Деррида Ж. Университет глазами его питомцев / Ж. Деррида // Отечественные записки. – 2003. – № 6 (15). – С. 18-26.
11. Хабермас Ю. Идея университета. Процессы обучения / Ю. Хабермас // Alma mater. Вестник высшей школы. – 1994. – № 4. – С. 25-32.
12. Rorty R. Does academic freedom have philosophical presuppositions? // L. Menand (Ed.), The future of academic freedom. – Chicago: University of Chicago Press. 1996. – P. 18-36.
13. Волосникова Л.М. О принципе академической автономии / Л.М. Волосникова // Университетское управление: практика и анализ. – 2005. – № 5 (38). – С. 44-49.
14. Becher T. The state and the university curriculum in Britain / T. Becher // European Journal of education. – 1994. – Vol. 29. – № 3. – P. 231-245.
15. Coghlan E. R. University autonomy: The '80s and after / E. R. Coghlan // Higher education quarterly. – 1994. – Vol. 48. – № 2. – P. 86-117.
16. Kogan M. Assessment and productive research / M. Kogan // Higher education quarterly. – 1994. – Vol. 48. – № 1. – P. 57-67.
17. Russel C. Academic freedom: a reply / C. Russel // Minerva. – 1994. – Vol. 32. – № 3. – P. 334-343.
18. Henkel M. Can academic autonomy survive in the knowledge society? A perspective from Britain // Higher Education Research & Development. – 2007. – Vol. 26. – № 1. – P. 87-99.
19. Yokoyama K. Changing Definitions of University Autonomy: The Cases of England and Japan // Higher Education in Europe. – 2007. – Vol. 32. – № 4. – P. 400-409.

20. Михель Д. Университетская интеллигенция и бюрократия: борьба за университетские свободы в постсоветской России // Неприкосновенный запас. – 2007. – № 1 [Электр. ресурс]. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/nz/2007/1/mi16.html>.

21. Edwards K. New approaches to staff recruitment in higher education / K. Edwards // Higher Education in Europe. – 2006. – Vol. 31. – № 3. – P. 289-295.

Надійшла до редакції 23.01.2013

ПОТІП М.М., здобувач
(Запорізький національний університет)

ЩОДО СУТНОСТІ КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розглянуто питання компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, з'ясовано їх сутність та ознаки.

Ключові слова: компетенція, виконавча влада, місцеве самоврядування, органи державної влади.

Рассмотрены вопросы компетенции органов государственной исполнительной власти и местного самоуправления, уточнены их суть и признаки.

Ключевые слова: компетенция, исполнительная власть, местное самоуправление, органы государственной власти.

The question of the competence of public authorities and local governments are considered, their nature and characteristics are determine.

Keywords: competence, executive authorities, local self-government bodies of state power.

Науково-технічний прогрес зумовлює високий методологічний рівень з'ясування сутності конкретних юридичних явищ, наприклад органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, в їх тісній єдності та взаємозв'язку реалізації законних повноважень. Загальновідомо, що законодавчо повноваження зазначених органів у широкому розумінні представляють собою їх права та обов'язки у будь-якій формі (усно, письмово, прямо, опосередковано) здійснювати владу від свого імені (на ввіреній їм території у певний період часу, щодо кола осіб, у межах предмета правового регулювання), використовуючи переконання, примус та заохочення як головні засоби упорядкування об'єктивно існуючих адміністративних відносин. У вузькому розумінні повноваження деякими вченими називаються компетенцією [1, с. 266].

Компетенція виступає однією з основних властивостей органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб. На думку вчених-адміністративістів, вона відіграє значну роль у встановленні місця конкретного органу серед інших органів державної влади, є своєрідним засобом (формою) суспільного поділу праці з професійного управління державою, її владними органами і суспільством [1, с. 266]. Таким чином, дана властивість є одним з основоположних критеріїв реалізації принципів розподілу влади у державі та поєднання її централізації й децентралізації; автономності та суверенізації. Як відомо, часткове дотримання або недотримання цих конституційних принципів під час формування та здійснення державної влади тягне за собою політико-правову нестабільність, викликану суперечностями та конфліктами між владними гілками, вищими, центральними і місцевими органами. Отже, важливість якісно та точно визначеної компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування не викликає заперечень.

Однак вивчення наукових досліджень з цього приводу свідчить про значну кількість підходів до поняття та змісту категорії «компетенція» і спонукає нас до його вивчення для усунення розбіжностей розуміння. У зв'язку з цим метою нашого дослідження є з'ясування сутності компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування на підставі аналізу наукових досліджень з даного питання, за якими, на наш погляд, недостатньо виявлено сенс і

